

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2026. Issue 2

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London, 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

Badiiy matnda laqablarning onomastik va funksional xususiyatlari (Said Ahmadning “Jimjitlik” romani misolida)

Abdullayeva Surayyo Hasanboy qizi

Fargʻona davlat universiteti filologiya va tillarni oʻqitish: oʻzbek tili yoʻnalishi talabasi
surayyo.abdullayeva.007@gmail.com, +998911146160

Ilmiy rahbar: **M.Gaziyeva** - FarDU dotsenti, f.f.d. (DSc)

Annotatsiya: Mazkur maqolada leksikologiyaning maxsus boʻlimlaridan biri boʻlgan onomastika va uning muhim tarkibiy qismi — antroponimlar masalasi yoritilgan. Tadqiqot E.Begmatovning “Oʻzbek tili antroponimikasi” asari asosida olib borilib, oʻzbek antroponimiyasining birliklari boʻlgan ismlar, laqablar, taxalluslar, shaxsni nomlashning tarixiy shakllari hamda familiya va ota ismlari tavsiflanadi. Maqolada laqablarning onomastik birlik sifatidagi oʻziga xos xususiyatlari, ularning ijtimoiy va badiiy funksiyalari tahlil qilinadi. Said Ahmadning “Jimjitlik” romani misolida laqablarning qahramon xarakterini ochish va ularning asardagi vazifasini aniqlashtirishdagi roli yoritib beriladi.

Kalit soʻzlar: onomastika, antroponim, laqab, atoqli ot, oʻzbek antroponimiyasi, badiiy matn

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы ономастики как специального раздела лексикологии и её важнейшей составной части — антропонимов. Исследование выполнено на основе труда Э. Бегматова «Антропонимия узбекского языка», в котором описываются основные единицы узбекской антропонимии: личные имена, прозвища, псевдонимы, исторические формы называния личности, а также фамилии и отчества. Особое внимание уделяется анализу прозвищ как ономастических единиц и их социально-художественных функций на примере романа Саида Ахмада «Джимжитлик».

Ключевые слова: ономастика, антропоним, прозвище, собственное имя, узбекская антропонимия, художественный текст

Abstract: This article deals with onomastics as a special branch of lexicology and its key component — anthroponyms. The study is based on E. Begmatov’s work “Uzbek Anthroponymy”, which describes the main units of Uzbek anthroponymy, including personal names, nicknames, pseudonyms, historical forms of personal naming, as well as surnames and patronymics. Special attention is paid to the analysis of nicknames as onomastic units and their social and artistic functions, illustrated by examples from Said Ahmad’s novel “Jimjitlik”.

Keywords: onomastics, anthroponym, nickname, proper name, Uzbek anthroponymy, literary text.

Ozarbayjon tilshunosi A.M.Gurbonov “Müasir Azərbaycan ədəbi dili” kitobida leksikologiyaning maxsus boʻlimlaridan birini “onomalokiya” (onomastika) tashkil qiladi, deb hisoblaydi hamda onomastik birliklarni “onomastik vohidlar” deb yuritadi. Ushbu vohidlarni tashkil etadigan atoqli otlarning 7 guruhi antroponimlar, etnonimlar, toponimlar, gidronimlar, zoonimlar, kosmonimlar, ktematonimlar haqida fikr yuritadi. U boshqa asarlarida ham mana shu onomastik

bo'limlarni izohlagan.[1, 9] Onomastikaga bag'ishlangan barcha tadqiqotlarda antroponimlar haqida so'z boradi. Antroponim – asli grekcha so'z bo'lib , antro – odam + onim, ya'ni kishilarga berilgan atoqli otlardir. O'zbek tilida bu termin o'rnida ism,kishi ismi, odam otlari, kishi nomlari kabi terminlar ham qo'llaniladi.[2, 10] O'zbek tilidagi kishi atoqli oti bo'lgan quyidagi onomastik vositalar o'zbek antroponimiyasining birliklaridir: 1.Ismlar – konkret shaxsga berilgan ismlar. 2.Laqablar 3.Taxalluslar 4.O'zbeklarda shaxsni nomlashning o'tmishda mavjud bo'lgan ba'zi shakllari (“ qizi”, “ o'g'li”) yordamida nomlash. 5.Shaxsni uning ismiga o'tish ajdodlarini nomini tiklash orqali atashning arabcha shakllari (“ibi”, “ binni”) yordamida. 6.O'tgan asrning 20-30-yillarida rasmiy ravishda majburan qabul qildirilgan ruscha familiya va ota ismlar.[3, 11] Laqablar ham onomastik birliklar orasida o'zining ta'sir etish funksiyasi bilan boshqa antroponimlardan tubdan farq qiladi. Insonlar bir-biriga laqab qo'yishi qadimdan davom etib kelayotgan ijtimoiy hodisadir. Laqablar ba'zan mehr belgisi, ba'zan hazil, ba'zan esa insonning tashqi ko'rinishi va fe'l-atvoriga xos jihatlarni ifodalab keluvchi nom hisoblanadi. Tadqiqotchilarning laqablar yuzasidan bildirgan fikrlarini kuzatsangiz , ularning laqabni “ qo'shimcha nom” , “familiya” , “ taxallus” , “ 2-dajarali nom” , “ shaxsning 2- nomi “ degan fikrga duch kelasiz.[4, 50] E.Begmatovning “ O'zbek tili antroponimikasi” kitobida “Laqab – shaxsning tashqi ko'rinishi yoki xarakteridagi ma'lum belgi yoki xususiyatga ko'ra , uning ijtimoiy ahvoli yoki nasl-nasabiga ko'ra nomlanishdir . Laqablar ham atoqli otdir” , deb ta'rif berilgan. Badiiy matnda ayrim qahramonlar laqablari bilan tilga olinadi . Bu esa ularning asardagi xarakterini va bajaradigan vazifasini yanada aniqroq qilib ko'rsatishga xizmat qiladi. Said Ahmadning “ Jimjitlik” romanida ham ba'zi qahramonlar laqablari bilan keltiriladi. Misol uchun , Nizom polvon “Qiz polvon “ laqabi ostida kelgan . Sababi asarda bu shunday keltirilgan : “ Makritlik Nizom polvon desa hamma tanirdi. U Urgutda bo'lgan katta bir kurashda nomardlik qiladi-yu , nazardan qoladi. Makritda bosh ko'tarib yurolmay , Denovga ko'chib ketdi. U yerda hech kim uni kurashga tortmadi , to'rt oy o'tib yana bosh egib , Makritga keldi. Urgutda katta kurash bo'ldi. Panjakentdan kelgan bir ayol polvon:– Kim talabgor bo'lsa o'rta chiqsin, - dedi. U nihoyatda kelishgan, chiroyli, o'ttiz besh yoshlardagi juvon edi. Shu bilan kurashga tushay, yiqilsam ham armonim yo'q, deganlar ko'payib qoldi. Juvon qandoqki polvon o'rta tushsa, ikki davra aylanganda yelkasini yerga bosaverdi. Jizzaxlik , yakkabog'lik, chiroqchilik polvonlar birin-ketin yiqilaverdilar. Nizom polvon davraga chiqib , yiqilgan polvonlarni haqorat qildi.- Ayol kishidan yiqilgan nomardlar! Kurash tushishni senlarga ko'rsatib qo'yaman! U shunday deb, xuddi burgut qanot qoqayotgandek, ikki qo'lini ikki tomonga silkitib davra aylandi.Ayol polvonni o'rta tushishga undadi. Juvon orqasida to'lg'anib turgan ikki o'rim sochini boshiga chamberak qilib tang'idi-da , o'rta chiqdi. Olishish boshlandi. Nizom polvon unga qo'l uzatganda , u shunday zarb bilan qoqib tashlardiki, go'yo qo'li tirsagidan uzilib chiqib ketadigandek bo'lardi. Davrani to'rt aylanishdi hamki, juvon yonbosh bermadi.Qaytaga Nizom polvonga chil berib , yonboshiga otib yubordi.Borib

ustidan bosmoqchi edi, Nizom polvon chaqqonlik bilan o'rnidan turib ketdi. Juvon raqibining zaif joyini bilib olgandi. Nizom polvon yonboshga yaramas ekan. Juvon yana bir marta uning ikki qo'lidan siltab tortdi-yu, o'ng oyog'i bilan uning chap oyog'ini qoqib yubordi. Nizom polvon gursillab yerga yiqildi. Juvon bosdi. Nizom polvonning bir yelkasi yerda, ammo chap yelkasini yerdan bir qarich baland ushlab turardi. Juvon, yo Momo Havo dedi-yu, uning chap yelkasidan bosa boshladi. Shunda Nizom polvon jirkanch bir ishga qo'l urdi. Tirsagi bilan juvonning ko'kragini eza boshladi. Bor kuchi bilan jon achchig'ida ezdi. Shunda nimadir bo'ldi. Juvonning ko'krigidan allaqanday tomir uzildi. Juvon ingrab yubordi. Yerda bir yelkasi bilan yotgan Nizom polvonning ustidan turdi. Ko'kragini changallab davradan chiqarkan, unga qarab g'azab bilan dedi:- Rizqi yak bacham xo'rdi-ya, nomard! Ana shundan keyin Nizom polvonning nomi Qiz polvon bo'lib ketdi. Davralarda o'rta tushsa, chiq, chiq davradan, ayollar bilan kurashga yaraysan, Qiz polvon bilan kurashmaymiz, deb chiqazib yuboradigan bo'lishdi." Undan tashqari, Yo'ldosh chavandoz, Razzoq buqachi, Rasulbek mergan kabi qahramonlar ham uchraydi. Ularga ham ismlariga qo'shib atalayotgan chavandoz, buqachi, mergan laqablari asarda ularning bajaradigan vazifalari uchun tanlangan. Misol tariqasida, Yo'ldosh ota ot boquvchi va ot t ilini yaxshi biladigan kishi sifatida kelgani bois, unga "chavandoz" laqabi tanlangan. Asarda shaxs qaysi kasb yoki hunar bilan shug'ullansa, qaysi bir soha mutaxassisi bo'lsa, ismiga qo'shib uning kasb-kori, hunarning nomi bilan ataladi. Laqablar faqat shaxslarga emas, balki hayvonlarga ham berilishi mumkin. Yana shu badiiy asar misolida ko'radigan bo'lsak, Qora Lochin, Qora Jayron, Qora Baxmal kabi hayvonlarga qo'yilgan laqablarni uchratamiz. Bu laqablar esa ularning ko'rinishiga va xususiyatlariga ko'ra qo'yilgan. Xulosa qilib aytganda, onomastika leksikologiyaning muhim bo'limi bo'lib, uning tarkibida antroponimlar alohida o'rin tutadi. Antroponimlarning muhim turi hisoblangan laqablar shaxsning tashqi ko'rinishi, fe'l-atvori, kasb-kori hamda ijtimoiy mavqeini ifodalovchi onomastik birlik sifatida namoyon bo'ladi. Said Ahmadning "Jimjitlik" romanida qo'llangan laqablar qahramonlarning xarakterini ochib berish, ularning asardagi vazifasini aniqlashtirish hamda badiiy tasvirning ta'sirchanligini oshirishga xizmat qilgan. Demak, badiiy matnda laqablar obrazlarni individuallashtirish va ularni hayotiyroq tasvirlashda muhim lingvopoetik vosita hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. Бегматов.Е.Узбек тили антропономикаси. – Тошкент, 2013, – Б.9

